

УДК 94(477.51-25):352.07:929 Лагода«1871-1893»

Любов Шара

ОДИН ІЗ НИХ... ГЛАСНИЙ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДУМИ ІВАН ЛАГОДА

DOI: 10.5281/zenodo.7747315

© Л. Шара, 2022. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4921-4718>

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати діяльність гласного громадського управління Чернігова Івана Лагоди упродовж 1871–1893 рр., його ініціативи стосовно вирішення нагальних проблем місцевої громади.

Методи дослідження корелюються з означеною метою, ґрунтуються на принципах історизму та об'єктивності. Вони є загальнонауковими: аналіз, індукція, конкретизація, – і спеціально-історичними: історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що, спираючись на матеріали діловодства Чернігівської міської думи, зроблена спроба характеризувати життя й роботу Івана Лагоди як гласного й члена управи в означений період.

Опрацьована інформація дозволила дійти таких **висновків**. Іван Миколайович Лагода був типовим представником освічених кіл Чернігова другої половини XIX – початку XX ст. Маючи лікарський фах, практикував, викладав у фельдшерській школі; заслуживши повагу поміж містян, був неодноразово делегований до органів виборного управління. Виконував обов'язки думця, члена управи та заступника міського голови. Працюючи на цій ниві, намагався власними ініціативами й роботою модернізувати зовнішній простір міста, забезпечити комфортні умови для проживання в ньому.

Захопившись сценічним мистецтвом, грав в аматорському театрі, керував музичним драматичним гуртком, матеріально підтримував акторів, урізноманітнював культурне середовище Чернігова, пожвавлював будні провінційної громади. Суголосно з тодішньою інтелігенцією (Л. Глібовим, М. Вербицьким, О. Лазаревським, С. Носом та іншими) сприяв українському національному відродженню другої половини XIX – початку XX ст.

Ключові слова: міське самоврядування, управа, гласний, лікар, аматорський театр, актор.

Історія Чернігово-Сіверської землі від часів Русі-України й до сучасності творилася особистостями, знаними далеко за межами нашої держави. Політичні діячі, науковці, винахідники, митці, церковники, громадські активісти, представники інших царин – усі вони, натхненно працюючи, урізноманітнювали, оновлювали, покращували життя в межах свого регіону та загалом українських теренів, посіли чільне місце в світовій історії та культурі. Їхня діяльність досліджувалася, знання про них поглиблюються нині, відкриваються нові грані. Їхні здобутки популяризуються як гордість і як приклад для наслідування.

Водночас на рівні мікроісторії теж вирізняємо постаті, які не шкодували власних сил в інтересах місцевих громад, дбали про поліпшення зовнішнього простору своїх населених пунктів. Зокрема, серед мешканців Чернігова др. пол. XIX – поч. XX ст. маємо когорту гласних (думців, депутатів) виборного управління, завдяки яким місто модернізувалося, створювалися комфортні умови для проживання в ньому. Одним із народних обранців був Іван Миколайович Лагода, лікар, якого 6 разів поспіль делегували до міської думи (1871–1893 рр.), член міської управи (1871–1878 рр.), заступник міського голови (1891–1893 рр.), гласний Чернігівської губерньської земської управи.

Життєпис Івана Лагоди належить до малознаних. Зазвичай про нього згадують у контексті дослідження театрального мистецтва Чернігівщини XIX ст., оскільки він був актив-

ним учасником аматорського театру «Товариство, кохаюче рідну мову». Віднаходимо інформацію у ґрунтовних працях Л. Беляєвої¹, З. Петькової², Г. Самойленка³. Утім, цілісне та неупереджене уявлення про постать Івана Лагоди можливе за умови усебічного студіювання його діяльності. З огляду на це, мета нашої розвідки спрямована на те, щоб охарактеризувати роботу Івана Миколайовича як міського гласного упродовж 1871–1893 рр.

Народився він у 1832 р. в родині обер-офіцера. Українець за етнічним походженням: мати уродженка Полтавщини, звідки, ймовірно, починався й рід Лагод⁴. Окрім сина, у сім'ї зростали доньки.

У 1843 р. Іван вступив до Чернігівської чоловічої гімназії, успішно закінчивши її в 1851 р.⁵ Потім продовжив навчання в Київському університеті св. Володимира, отримавши 1856 р. фах лікаря. У грудні того само року обійняв посаду молодшого лікаря Чернігівських богоугодних закладів й наполегливо йшов шляхом професійного зростання, кар'єрного зросту, здобував практичний досвід. Зокрема, у червні 1857 р., склавши іспит у Київському університеті, отримав ступінь повітового лікаря, через 2 роки став лікарем Чернігівської гімназії й благородного пансіону, у 1860 р. – городовим лікарем у повітовому місті Сосниці Чернігівської губернії, а невдовзі повернувся до Чернігова в іпостасі лікаря чоловічої гімназії з правом державної служби, у 1866 р. – позаштатний лікар богоугодних закладів, у 1867 р. – штатний лікар із правом державної служби, у 1868 р. – викладач Чернігівської фельдшерської школи.

Його самовіддану роботу оцінили належно: у 1862 р. Іван Миколайович здобув чин титулярного радника, у 1864 р. – надвірного радника, у 1868 р. – колезького радника зі старшинством⁶. Пояснимо, що згідно з Табелем про ранги, колезький радник – це цивільний чин VI класу, що відповідав армійському чину полковника та військово-морському чину капітана I рангу⁷. У 1873 р. І. Лагода отримав заслужену нагороду – орден св. Анни 3-го ступеня і, як згадував Аркадій Верзилов, планував просити «з нагоди тридцятиліття своєї служби про внесення його у дворянські списки і з цього приводу радився з Кузьмою Ходотом (титулярний радник, гласний Чернігівської міської думи, міський секретар – Л.Ш.)»⁸. На жаль, ми не знаємо, чим завершилася ця справа, але бачимо цілком законні амбіції нашого героя.

Їх підтверджували солідні фахові напрацювання, оприлюднені на сторінках журналу «Земський врач» та в авторському підручнику «Хірургія для фельдшерів і фельдшерських шкіл»⁹. Тематика книжки була прогнозованою, оскільки понад 20 років Іван Миколайович викладав у фельдшерській школі хірургію та анатомію¹⁰.

Його колегою, до речі, був лікар-ординатор Маврикій Фрідман, тандем із яким продовжився і в органах виборного управління Чернігова. Маврикій Романович також обирався до складу міської думи, протягом березня 1887 – квітня 1893 рр. виконував обов'язки її очільника, а заступав його із 1891 по 1893 рр. Іван Лагода¹¹.

Діяльність Івана Миколайовича як гласного розпочалася одразу після запровадження Положення 1870 р. Це була одна з ліберальних реформ 1860–1870-х рр., спричинених нищівною поразкою у Східній кампанії 1853–1856 рр., що виразно продемонструвала значну відсталість тогочасної держави в усіх її сферах; активною позицією громадськості, яка вимагала руйнації феодально-кріпосницької системи, та фінансовою неспроможністю верхньої влади вирішувати невідкладні проблеми на місцях. З огляду на це, відбувся крок у бік децентралізації, виникла можливість сформувати органи муніципального управління у форматі земства й самоврядування міст. У грудні 1870 р. у Чернігові відбулися вибори гласних до міської думи (каденція тривала 4 роки), поміж яких був Іван Лагода. Спершу він працював лише як депутат думи, потім, коли відбулося поновлення членів управи, відповідно до закону, йому довірили щоденну роботу. Зауважимо, що обов'язки думців виконувалися на громадських засадах, а членів управи – платно, по 600 руб. щорічно (розмір

¹ Беляєва Л. Яскраве життя Івана Лагоди. *Літературний Чернігів*. 2018. № 1 (81). С. 126–132.

² Петькова З. Товариство, кохаюче рідну мову. *Чернігівський історичний музей ім. В.В. Тарновського*. URL: <http://www.choim.org/>.

³ Самойленко Г. Розвиток художньої культури на Чернігівщині в XIX – на поч. XX ст. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 458 с.

⁴ Верзилов А. Списки діячів Чернігівщини 1927 р. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського* (далі – ІР НБУ). Ф. Х. № 4936. Арк. 21 зв.; Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. *ІР НБУ*. Ф. Х. № 4933. Арк. 3.

⁵ Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 1 зв., 3.

⁶ Беляєва Л. Яскраве життя Івана Лагоди. С. 127, 128.

⁷ Колезький радник. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

⁸ Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 2 зв.

⁹ Беляєва Л. Яскраве життя Івана Лагоди. С. 128.

¹⁰ Іван Лагода. *Відділ наукової інформації та бібліографії Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка*. URL: http://secinfchounbk.blogspot.com/2018/08/blog-post_85.html.

¹¹ Верзилов А. Списки діячів Чернігівщини 1927 р. Арк. 21 зв.; Свод постановлений Черниговской городской думы от 1883–1887 гг. Чернигов, 1896. 311 с.

заробітку визначався думою перед поіменним делегуванням на посади в управу, характеризувався динамічністю, адже враховував економічну ситуацію в місті)¹².

Ставши народним обранцем, Іван Миколайович одразу почав виявляти ініціативу. Так, на засіданні думи 16 червня 1871 р. він запропонував розпочати брукування міських вулиць. Потреба у тому була очевидною, але у бюджеті бракувало грошей. Поміркувавши, І. Лагода подав ідею оподаткувати візників, осіб, зацікавлених у гарному дорожньому покритті, та власників свійських тварин. Для останніх, вважав Іван Миколайович, сплата такого податку мала стати своєрідним відшкодуванням за псування вулиць худобою, особливо у дощову пору, коли після їхнього прогону ґрунтівка перетворювалася на суцільне місиво, а у сонячні дні піднімався стовп курави. Відтак, господар коня мусив віддавати 1 руб., корови – 50 коп., кози чи свині – 25 коп. На той час міські череди були чималенькими, тому могли би швидко сформувати стартовий капітал, який би використали на заможнення Чернігова. Утім, у процесі обговорення інший гласний, Василь Хижняков, висловив думку, що це боляче вдарить по кишенях городян, більшість з яких жила за рахунок сільського господарства. Натомість він порекомендував стягувати податок із предметів розкоші, і депутати пристали на його пропозицію¹³. Щоправда, розробка та реалізація проекту впорядкування дорожнього полотна розпочнеться лише в 1878 р.

Більш успішною виявилася ініціатива І. Лагоди оподаткувати торгово-підприємницьку діяльність. У березні 1872 р. йому доручили проаналізувати можливість наповнення муніципального бюджету за рахунок стягнення плати за торгові місця на Красній та Олександрівській площах. Він сумлінно поставився до того, склав податковий кошторис й погодився взяти на себе обов'язки базарного старости. Охочих обійняти цю посаду серед купців не було, а для самоврядування ліпшим варіантом також був власний контроль за ринком, отож наполегливість Івана Миколайовича виявилася доречною.

Буквально через місяць, на черговому зібранні гласних він знову продемонстрував небайдужість до громадських справ. Обговорювалося питання про антисанітарію в приватних садибах, що вважалося чи не найголовнішою причиною безперешкодного поширення різноманітних інфекційних захворювань, які часто призводили до епідемій. Думці визнали за необхідне запровадити систематичну перевірку своєчасного прибирання помешкань, утилізації господарських відходів і сміття. Іван Лагода запропонував свою кандидатуру як наглядача за санітарно-гігієнічним станом помешкань містян, отримавши право складати протоколи на порушників й передавати на розгляд мировому судді¹⁴. У цьому випадку його бажання і зрозуміле, і слушне, як лікар, як ніхто, розумів важливість чистоти та міг доступно пояснити це пересічним чернігівцям.

Також із медичних міркувань Іван Миколайович заповзято почав працювати у комісії, створеній у березні 1874 р. для розробки плану-кошторису для побудови в Чернігові водогону. Попередньо на розгляд міської думи надійшов проєкт, поданий інженером Лешерном, який, на перший погляд, зацікавив виборне управління. Пропонувалася на вигідних умовах концесія, водогін мав запрацювати вже через 2 роки, забезпечивши місту 40–50 тис. відер води на добу¹⁵. Та гласні вирішили не поспішати, порадитися зі столичними спеціалістами. Іван Лагода поїхав у відрядження до Санкт-Петербурга на консультацію зі шведським фахівцем Лаурелем. Зустріч виявилася плідною, делегат переконався в необхідності удосконалити план централізованого водопостачання, тому поінформував думу, яка рішенням більшості підписала контракт із Лаурелем, відмовивши Лешерну¹⁶. На жаль, Іван Миколайович, не маючи технічної освіти, імовірно, підпав під вплив Лауреля, який досить емоційно обстоював свій план. Бажання якомога швидше збудувати водогін не дозволило виважено врахувати усі обставини, як результат – чернігівці отримали водогін лише у жовтні 1880 р., завдяки київському технологів Ободовському¹⁷.

Значно результативнішими були зусилля І. Лагоди стосовно упорядкування праці візників. Він усебічно підійшов до справи, що дозволило розробити детальну інструкцію, в якій прописувалися алгоритм їхньої діяльності, умови отримання дозволу на перевезення, враховувалися організаційні моменти (обрання старости, місця стоянок, нічні чергування тощо), санітарні вимоги до зовнішнього вигляду візників й екіпажів, правила їзди. Також передбачалося, що поліція та постраждалі могли скористатися гужовим транспортом безкоштовно, а особи, які порушували громадський спокій, взагалі позбавлялися можливості винаймати екіпаж¹⁸. Працюючи над інструкцією, Іван Миколайович, вочевидь, міркував і як член управи, адже усвідомлював користь від координування візницького промислу за-

¹² Шара Л. Чернігівська міська дума (70–90-ті рр. XIX ст.). Чернігів, 2010. С. 34.

¹³ Свод постановлений Черниговской городской думы от 1871–1883 гг. Чернигов, 1883. С. 22–26.

¹⁴ Там само. С. 152–153.

¹⁵ Там само. С. 220.

¹⁶ Там само. С. 244.

¹⁷ Верзилов А. Краткий очерк истории Черниговского городского водопровода. Чернигов, 1899. 13 с.

¹⁸ Свод постановлений Черниговской городской думы от 1871–1883 гг. С. 206–208.

для систематичного наповнення муніципального бюджету, і як лікар, бо враховував ризики інфікування від хворого перевізника чи тварини, і як звичайний містянин, для котрого важливими були комфортні та безпечні умови для пересування.

Належним чином впорався І. Лагода із завданням навести лад у міському саду. У його розпорядження виділили кошти, які він успішно освоїв, а також зробив запит на доасигнування ще 34 руб. 21 коп. для «побудови хатинки сторожа саду». Після вжитих заходів, 28 серпня 1874 р. він прозвітував на засіданні думи, і гласні оцінили роботу як виконану «добре»¹⁹. Власне кажучи, так можна охарактеризувати всю діяльність Івана Миколайовича упродовж першої каденції виборного управління. Він долучався до різних сфер міського господарства, його прізвище часто зустрічаємо на сторінках ділової документації міської думи (участь в обговоренні, внесення пропозицій тощо).

Депутатська активність дозволила Івану Миколайовичу ще раз отримати довіру виборців, увійти до громадського врядування другої каденції (1875–1879 рр.) й вдруге стати членом управи²⁰. Однак тепер ініціативу частіше виявляли інші гласні. На виборах 1875 р. очільником самоврядування Чернігова обрали Василя Хижнякова, і разом із ним потрапили в думу Ілля Шраг, Петро Цвет, Кузьма Ходот, які значно «оживили» роботу самоврядних інституцій, започаткували реалізацію проєктів, які раніше лише обговорювали. Відтак на зібраннях думців найчастіше лунали виступи В. Хижнякова, І. Шрага, П. Цвета, які генерували нові ідеї та брали на себе левову частку роботи в управі.

Прізвище І. Лагоди фігурує лише в думській ухвалі від 11 червня 1875 р., коли він подав слушну пропозицію про експлуатацію муніципальних земель у районі «Жолвинка» (нині – село Жавинка Чернігівського району Чернігівської обл.). Вони були малопривабливими для орендарів і, як показувала кількарічна практика, на торгах пропонувалися за них мізерні суми. Іван Миколайович порадив використати землі по-господарськи, лишивши у розпорядженні управи. 50 десятин (десятина – старовинна міра земельної площі, дорівнювала 1,0925 га за царською інструкцією 1753 р.)²¹ перетворити на сінокіс, а на 1,5 десятин піщаних ґрунтів засіяти гречку²².

Окрім цього факту, ми не бачимо на сторінках «Свода постановлений Черниговской городской думы» інформацію про гласного Івана Лагоду. Хоча він продовжував перебувати на посаді члена управи до нових виборів 1879 р., потім делегувався в думу аж до 1893 р., до впровадження нового міського Положення 1892 р., протягом 1891–1893 рр. виконував обов'язки заступника міського голови. За спогадами Аркадія Верзилова, І. Лагода, будучи «діяком консервативного напрямку, купецько-домовласницької групи представників почасти лихварського капіталу, на початку 90-х років, вже тяготився громадською службою й зчаста ухилявся ходити на засідання гласних й з розпачу говорив, що відмовляється, вся та служба... неплатна. Не проглядалося, щоб Лагоду захоплювала й громадська санітарна діяльність та благоустрій. Лагоду на ціле життя полонила інша сфера – театральньо-артистична»²³.

Складно визначити справжню причину індиферентності Івана Миколайовича до роботи в громадському врядуванні протягом 1880–1890-х рр. Твердження А. Верзилова має підґрунтя у тому сенсі, що сценічна діяльність справді посідала чільне місце в житті нашого героя. Однак маємо врахувати й лікарську практику, яка теж потребувала часу й зусиль. Відтак складно поєднувати одночасно три різні царини – органи самоврядування, медицину та сцену. Імовірно, давалася взнаки й вікова різниця між гласними. Як зазначалося, Іван Миколайович 1832 р. н., тобто в 1890 р. йому виповнилося 58 років, тож ініціативу перехопили молодші та амбітніші. Так, І. Шраг був молодшим на 15 років (1847 р. н.²⁴), В. Хижняков – на 11 (1843 р. н.²⁵), К. Ходот – на 9 (1841 р. н.²⁶).

1893 р. остаточно завершилася діяльність І. Лагоди в міському самоврядуванні Чернігова. Причиною того став новий виборчий закон 1892 р., на підставі якого значно звузилися можливості набуття права голосу. Якщо за Положенням 1870 р. голосували усі, хто сплачував податки до місцевого бюджету, бодай у розмірі кількох копійок, то реформа 1892 р. уможливила виборчі права винятково для власників нерухомості з чітко визначеним мінімумом ціни за неї – не менше 1 тис. руб. На час запровадження Положення 1892 р. Іван Лагода продав будинок, тому й не міг голосувати та обиратися до самоврядних інституцій.

¹⁹ Свод постановлений Черниговской городской думы от 1871–1883 гг. С. 247.

²⁰ Там само. С. 280.

²¹ Десятина (одиниця площі). *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

²² Свод постановлений Черниговской городской думы от 1871–1883 гг. С. 326.

²³ Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 5.

²⁴ Шраг Ілля Людвігович. *Енциклопедія України* / Інститут історії України Національної академії наук України. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history>.

²⁵ Хижняков Василь Михайлович. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

²⁶ Кузьма Потапович Ходот. *Geni: A My Heritage Company*. URL: <https://www.geni.com/people>.

Продаж нерухомості також зумовлювався любов'ю Івана Миколайовича до театраль-ного мистецтва. Певно, «артистична жилка» була властива родині Лагод, бо його сестри, за спогадами сучасників, теж «гнали й співали».

Театр у Чернігові заснував губернатор князь Сергій Голіцин (1861–1870 рр.), який у Парижі побачив оперету «Єлена Прекрасна» й вирішив зініціювати таке у «ввіреному йому Чернігові». У міському саду збудували ротонду. До міста почали приїздити театральні трупи, зокрема, трупа Радона поставила «Єлену Прекрасну»²⁷. «Міський сад і ротонда, – читаємо на сторінках «Черниговского листка», – ось єдиний улюблений куточок, куди тягнуться і старий, і молодий, і великий, прагнучий повітря як чудодійних ліків, і безтурботний шукач пригод...»²⁸.

Сценічна діяльність Івана Миколайовича розгорталася в аматорському театрі «Товариство, кохаюче рідну мову» або «Шановці своєї народності», що постав у 1860 р. з ініціативи громадівців Леоніда Глібова (відповідальний за літературно-репертуарну частину), Опанаса Марковича (керував оркестром, робив обробку народних мелодій), Іллі Дорошенка (виконував обов'язки режисера), Дмитра Старицького. Активними гуртківцями стали Микола Вербицький, Степан Ніс, Іван Лагода, Олександр Лазаревський, Марія Загорська, Параска Глібова та інші. Їхні вистави відбувалися також і на сцені міського театру, утім, порівняно з постановками заїжджих труп, української мовою. Наприклад, були зіграні «Наталка Полтавка» й «Москаль-чарівник» Івана Котляревського, «Назар Стодоля» Тараса Шевченка, «Шельменко-денщик» і «Щира любов» Григорія Квітки-Основа-Яненка, «До мирового» Леоніда Глібова. Репертуаром «Товариства...» передбачалися музично-художній дивертисмент, читання та живі картини. Про останні Л. Глібов написав: «вистави ці були ніби уособленням художньої України... Розмаїті звуки південноруської пісні, найчарівніші із сцен побутового життя й могутні вірші нашого Кобзаря Шевченка приваблювали по черзі увагу слухачів, діючи на них силою рідного слова, рідної природи й рідної мелодії»²⁹. На жаль, у 1866 р., у контексті дискримінаційної політики царату стосовно української мови (1863 р. – Валуєвський циркуляр) та національно-культурного розвитку загалом, роботу аматорського театру згорнули, його учасники зазнали переслідувань³⁰.

З ініціативи Івана Миколайовича постав аматорський колектив на базі благодійних закладів, де у ролі акторів були персонал й учні фельдшерської школи, пацієнти лікарні. Його коштом була створена та функціонувала упродовж 3-х років акторська трупа. Хоча її постановки й зацікавлювали відвідувачів, але подальше фінансування виявилось для І. Лагоди проблематичним. Накопичилася солідна сума боргів, за свідченнями А. Верзілова – 7–8 тис. руб.; за твердженням І. Лагоди – 6,5 тис. руб. Щоб її покрити, довелося віддати під заставу власний будинок. Щоправда, від трупи лишилися сценічні костюми, різноманітні реквізити й бутафорія, які продовжували використовувати в театральній діяльності. Пояснимо, що колекцію сценічних костюмів Іван Миколайович періодично поповнював, замовляючи у чернігівського кравця Марголіма, який, між іншим, вдало суміщав й роль комісонера, пропонуючи бажаним костюми Івана Миколайовича для тимчасового використання³¹.

Іван Лагода не цурався й меценатства, фінансово підтримуючи акторів, особливо під час гастрольних турів, оплачуючи навчання обдарованої молоді. Скажімо, у такий спосіб здобув освіту хормейстер О. Камінський, який навчався в музичному училищі в Києві та водночас працював у хорі Миколи Лисенка³². Іван Миколайович допомагав у процесі постановки опер «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм», «Сватання на Гончарівці», «Невільник», вистав за творами тогочасних драматургів І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, М. Старицького³³.

Благодійництво І. Лагоди було невід'ємною складовою його любові до театру. На думку А. Верзілова, «хоча сам Лагода і грав, але особливих акторських здібностей на мав, мав лише непереборний потяг до сценічної діяльності, особливо на старість літ, що було сенсом його життя. У музичному драматичному гуртку, практично, жив, розважався, і як директор театру, лікар він завжди був у театрі, брав жваву й активну участь, об'єднував навколо себе певне коло людей, був близьким не тільки до любителів, але й до професіо-

²⁷ Верзілов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 6.

²⁸ Черниговский листок. 1862. № 7. С. 49. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B9EyeQe6VOzoSzdNV0dKMXlvYms/view?resourcekey=0-JOLyLBA2ugqVFYyHzD-UOg>.

²⁹ Цит. за: Петькова З. Товариство, кохаюче рідну мову...

³⁰ Там само.

³¹ Верзілов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 9 зв.

³² Там само. Арк. 10–10 зв.

³³ Там само. Арк. 12.

налів – допомагав їм у нужді, тому до нього горнулася усіляка богема, часом шантрапа, тому до Лагодиного гуртка паніматка не пускала молодших доньок»³⁴.

Акторська гра захоплювала Івана Миколайовича, він із задоволенням перевтілювався в своїх героїв, особливо імпонували йому співочі партії. Незважаючи на поважний вік та хворобливість, охоче брався за ролі, часто, щоб вийти на сцену, вживав знеболювальне. «Уприсне морфію, – писав А. Верзилов, – і йде грати». Зазвичай, він полюбляв виконувати партії в українських операх, зокрема, «Безталанній», «Сватанні на Гончарівці», «Запорожці за Дунаєм». Подобалося втілювати образи кобзарів, хоча сам не умів грати на кобзі чи бандурі, лише пробував опанувати балалайку.

Іван Миколайович виступав із сестрою Євдокією, яка мала виразні акторські здібності та гарний голос. Пам'ятною була її роль Терпилихи у «Наталці Полтавці», разом із братом взяла участь у ювілейному гоголівському «Ревізорі»³⁵.

На містечковому ґрунті Іван Миколайович товаришував із родиною Леоніда Глібова. Із його сином Олександром періодично влаштовували вечірки, на яких, за спогадами очевидців, «жартували, розповідаючи анекдоти та усілякі пригодницькі історії»³⁶. Безпосередньо з Леонідом Івановичем І. Лагода спілкувався ще від часів спільної роботи в Чернігівській чоловічій гімназії, де відомий байкар викладав історію та географію, а І. Лагода працював лікарем. Спілкування продовжилося в «Товаристві...»: Леонід Іванович допомагав у театральних справах, очевидно, консультував у процесі написання драматичного твору «Чари», поставленого 1866 р. завдяки Марковичу³⁷. На рукописній копії читаємо: «“Чари” – малоруська народна драма з піснями на п'ять дій, із прологом і в 12-ти картинах. Із легенди Кирила Тополі створив Іван Лагода. Чернігів, 1902 р.». Твір вирізнявся музичальністю, поєднував народні пісні та циганські романси, покладені на ноти О. Камінським³⁸.

Розуміння й певну солідарність із Л. Глібовим Іван Миколайович виявив і тоді, коли, у відповідь на закриття «Черниговського листка», подав два клопотання (1873, 1875 рр.) про дозвіл на видання в Чернігові газети «Собеседник» «як листка для розваг і загальножиттєвських довідок». Однак отримав відмову з Міністерства внутрішніх справ³⁹.

Іван Миколайович помер 25 березня 1905 р., похований на Петропавлівському кладовищі. Достеменно не відома причина смерті, за спогадами О. Камінського – параліч серця, на думку чернігівського лікаря М. Кранца – від нагноєння у місцях від уколів морфієм. І. Лагода страждав на невралгію і, щоб тамувати біль, часто вживав морфій, перетворившись на «морфініста»⁴⁰.

На думку А. Верзілова, «І. Лагода для театру у Чернігові, а надто театру українського немало зробив, уклав багато коштів, праці, енергії; тримав і підтримував театр і самостійною антрепризою, і працюючи в музичному драматичному гуртку, гуртуючи аматорів українського театру, ... приваблюючи нові сили, а саме найголовніше – організуючи український театр. Коли Ніс, Тищинський в політиці, Глібов в письменництві, то Лагода відіграв таку ж роль в театрі»⁴¹. «Хоч Лагода й не належав до свідомих українських кіл, але діяв силою безпосередньо емоційного захоплення – він увесь віддався театральній справі, заліз у борги, заставивши дім, і коли продав його, то йому й сестрам мало що залишилося, і коли Лагода не розорився, то дякуючи лише тому, що мав службу і практику, а пізніше пенсію»⁴².

Суголосну думку висловив й І. Жураківський: «І.М. Лагода був одним з яскравих представників тогочасних українців (70–90 рр.) з тією лише відмінністю, що усі вони у тиші своїх кабінетів мріяли й мовчали, а він, подвижний почуттям любові до усього народного – українського, виступав відкрито на підтримку цього руху з такою зброєю як сцена – народний театр»⁴³.

Отже, інформація про життя та діяльність Івана Миколайовича Лагоди, представника тогочасної інтелігенції Чернігова, лікаря за фахом, засвідчила його активну громадську позицію. Маючи медичну практику, викладаючи у фельдшерській школі, він з інтересом поставився до роботи в органах громадського управління. Користуючись авторитетом у чернігівців, неодноразово делегувався до складу думців, виконував обов'язки члена управи та заступника міського голови.

³⁴ Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 13 зв.

³⁵ Там само. Арк. 14–14 зв.

³⁶ Там само. Арк. 8 зв.

³⁷ Беляєва Л. Яскраве життя Івана Лагоди. С. 130.

³⁸ Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 9.

³⁹ Беляєва Л. Яскраве життя Івана Лагоди. С. 130.

⁴⁰ Верзилов А. Лагода І.М. Коротка біографія. Арк. 15.

⁴¹ Там само. Арк. 15 зв.

⁴² Там само. Арк. 16.

⁴³ Беляєва Л. Яскраве життя Івана Лагоди. С. 131.

Своєрідною віддушиною для нього було сценічне мистецтво; працював у аматорському театрі, керував музичним драматичним гуртком, матеріально підтримував акторів. Він був типовим представником освічених кіл Чернігова др. пол. XIX – поч. XX ст.: проживаючи у невеликому, економічно відсталому губернському центрі, намагався власними ініціативами та роботою модернізувати зовнішній простір міста, урізноманітнити культурне середовище, підтримуючи передусім українське, поживати дійсність провінційної громади.

References

- Beliaieva, L. (2018). Yaskrave zhyttia Ivana Lahody [The bright life of Ivan Lagoda]. *Literaturnyi Chernihiv – Literary Chernihiv*, 1(81), P. 126–132.
- Samoilenko, H. (2015). Rozvytok khudozhnoi kultury na Chernihivshchyni v XIX – na pochatku XX st. [Development of artistic culture in Chernihiv region in the XIX – the early XX c.]. Nizhyn, Ukraine.
- Shara, L. (2010). Chernihivska miska дума (70–90-ті рр. XIX ст.) [Chernihiv City Duma (70–90s of the 19th c.). Chernihiv, Ukraine.

Шара Любов Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка (вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Україна).

Shara Liubov – Ph.D. in Historical Sciences, Associate Professor of the Department of the World History and International Relations, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Collegium» (53 Hetmana Polubotka Str., Chernihiv, 14013, Ukraine).

E-mail: Ljuba_che@ukr.net

ONE OF THEM... IVAN LAHODA, A MEMBER OF THE CHERNIHIV CITY DUMA

The purpose of the article is to analyse the activities of Ivan Lahoda, the public administration of Chernihiv during 1871–1893, his initiative to solve urgent problems of the local community.

Research methods are correlated with the stated purpose, based on the principles of historicism and objectivity. They are general: analysis, induction, concretization and special-historical: historical-genetic, historical-comparative, historical-systemic. *The scientific novelty* of the study is based on the materials of the Chernihiv City Duma, an attempt was made to characterize Ivan Lahoda's life and work as a member of the City Duma and a member of the Council during this period.

The processed information allowed us to draw the following **conclusions**. Ivan Mykolaiovych Lahoda was a typical representative of the Chernihiv educated circles in the second half of the 19th – early 20th c. Having a medical qualification, he practiced and taught at a medical school. Getting respect among citizens, he was repeatedly delegated to the election administration, acting as a member of the City Duma, a member of the Council and Deputy Mayor. Working in this field, he tried to modernize the outer space of the city, to provide comfortable living conditions in it by his own initiatives and work.

Fascinated by performing arts, he did in the amateur theater, led a musical drama group, financially supported the actors, thereby diversifying the cultural environment of Chernihiv, reviving the reality of the provincial community. In harmony with the then intelligentsia (L. Hlibov, M. Verbytsky, O. Lazarevskyi, S. Nos and others) contributed to the Ukrainian national revival in the second half of the 19th – early 20th c.

Key words: city self-government, Council, member of the City Duma, doctor, amateur theater, actor.

Дата подання: 28 червня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 20 липня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Шара Л. Один із них... Гласний Чернігівської міської думи Іван Лагода. *Сіверянський літопис*. 2022. № 5–6. С. 113–119. DOI: 10.5281/zenodo.7747315.

Цитування за стандартом APA

Shara, L. (2022). Odyn iz nykh... Hlasnyi Chernihivskoi miskoi dumy Ivan Lahoda [One of them... Ivan Lahoda, a member of the Chernihiv City Duma]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5–6. P. 113–119. DOI: 10.5281/zenodo.7747315.

